

Հայկէն ճանաչող երան էր հոս գտնու
հասնար, այսօր մայրաքաղաքս պիտի
հասնի Գաղղիական չորհրդով: Ու
նից խնդրոյն վերաբերեալ մանրաւ
մասն տեղեկագիրներ բերելով:

Կերևի թէ արդէն Անդղիոյ դես
պոստատունն հասած տեղեկութիւն
ները նպատակաւոր են Ռէնցելոյ, և
Վանի: Գետաբանն անոնց յենով՝ աղ
դու ծանուցագիր մ'ուղղած է ուր
որ անի է, բանասիրկերոց արձակումն
և կեղծքիչ պաշտօնատարաց պատ
ժուիլը պահանջելով: Այս ծանու
ցագիրը է—Յօր առաջ մատուցուած
ըլլալով, մինչև ուրաքով իրելուն գեռ
պատասխանը հասած է:

Կը լսենք նաև թէ Մինատ Զերադ
էֆէնտին չարաթ առաւօտ ալ Վանի:
Սըր չայարտի հետ տեսակցութիւն
մ'ունեցեր է:

Տվիտի Մշակ Լրագրին գեկտ
16 թուոյն մէջ հետեւեալ լուրերը կը
տեսնենք.

«Հասմէն, որ Մօսկովայի Հայ
Հասարակութիւնը մտադիր է մի ճաշ
կերպիմ կողմէլ ի պատիւ մեր քաջ
հայրենակից գեներալ Նալբանդեանի, երբ
որ սա Պետերբուրգից վերադառնայ
Մօսկովա: Գեներալի գիտատեղութիւն
ներ, որի իրադարձութիւնը մենք սըր
տով ցոնկանում ենք. մանաւանդ որ
պայտիս շքեղ և փառաւոր հանդի
սի մէջ կարելի է ըստ սովորութեան
բայ անել յօդուս մի աղջկային դոր
ժի, օրինակ «Արարատեան ընկերու
թեան», մի ստորագրութիւն, որ շատ
յարմար և յաջող կը լինէր:

«Ասում են, թէ մի երիտասարդ մի
քանի ամիս շարունակ փող էր ժողո
ւում Մօսկովայի Հայ Հասարակութեան
մէջ յօդուս «Արարատեան ընկերու
թեան» և թէ 100 ռուպլ նա արդէն
ուղարկել է: Երիտասարդի նպատակը
շատ աղին է և միանգամայն համակ
բերի: Բայց մինչև այսօր մենք չիմա
ցանք, արդեօք այդ բոլոր հաւաքած
գումարն է, թէ մի մասը և ինչո՞ւ
արդեօք այդ երիտասարդը սովորու
թեան համաձայն չէ հրատարակում
նախատեսներն ցուցողը Հայ պար
բեսարական թերթի մէկի մէջ ի լուր
հրատարակութեան: Մեր լրագիրները
միշտ ուրախութեամբ հրատարակել
են և շարունակում են հրատարակել
այս տեսակ ցուցակներ. ուրեմն ցան
կալի է, որ Մօսկովայի նախատեսնե
րի ցուցակը ևս չուտով լըյս տեսնէր»

ԹՎԹԱՅԹՈՒԻԻԵԻ ՄԱՍԻՍ ԼՐԱԳՐԱՅ

Կարին 13 դեկտ. 1878

... Տէր.

Արաչկերտէն Կարս գաղթող Հայերն,
որոց համար կը կարծուէր թէ գարնան
իրենց տեղերը պիտի վերադառնային,
սակայն Կարսի կողմերն ամեն կերպ թըլ
ւառութեանց չկարենալով երկար տեղա
նկեցին հիմակուրէն խումբ խումբ վերա
դառնալ, որոնք բոլորովին թշուառ եղած
մերկ և բոսիկ և բոլորովին օգնութեան
կարօտ լինելն այս անգամ Արաչկերտէն
Արթ. Յովհաննէս վարդապետը տեղւոյս
Գեր. Յ. Առաջնորդին տեղեկագրած լի
նելով, Նորին Արաքանութիւնը փութաց
յոտուէլ թագրեր մը գրելով կուսակալ
Վանի. խմայել Հագգի փաշային, և Ա.
արաչկերտի գաղթականաց համար իր նախ
կին խոստումներն յիշեցնելով անյատաղ
օգնութիւն խնդրեց: Վանի կուսակալն ալ
աղղու հրամանագրով մը հրամայեց Պա
յաղիտի կառավարչին որպէս զի գաղթե
լոց տուներն և պահպանեալ հունձքերն
իրենց վերադարձնեն և ուրիշ ամեն կերպ
օգնութիւնը չխնայեն: Այս թէ յա
ռաժիկայ գարնան նոյն կողմերու երկրա
ջործաց հազար շինող հարկեր սօմար ցու

րեն ալ խոստացեր է Նորին Վանու
թիւնը:

Վերջին երկամեայ պատերազմի մի
ջողին Հայաստանի մէջ ամենաթշուառ
վիճակի ենթարկեալ Արաչկերտի և Պայա
զիտի վիճակի ժողովուրդներն են, որոնք
գրեթէ ամենէն աւելի օգնութեան կը
կարօտին: Տեղւոյս Վանի. կուսակալը,
նոցա թշուառութեանց ականատես լինե
լով խոստումներ չղանար. ուստի փա
փաքելի է միշտ տեսնալ այս խոստմանց
իրականութիւնը, որով թշուառ ժողովուր
դեան մը ջերմ երախտագիտութիւնը պի
տի վայելէ:

Պէտէրբան փաշայի որդեաց սպանտու
բութիւնը նախորդ նամակաւ ձեռ իմա
ցուցեր էի: Տասն և հինգ օրէ ի վեր է
որ Երզնկայէն ու Խարբերդէն բաւական
զօրքեր տեղս գալով Բաղէշի և Սղերդի
կողմերը կերթան: Թէ և տակաւին կա
տարեալ տեղեկութիւն մը չկայ, բայց
առնուած մասնաւոր լուրերը կապացու
ցան են թէ սպանտութեան ի սկզբան
հրատարակուածին չորի կարեւորութիւնը
չէ մնացեր, միանգամայն մեծ յոյս կու
տան ի մօտոյ նուաճուելով անդորու
թիւնը վերահաստատուելու:

Մէկ երկու ամիս ի վեր Անատոլի
քանի մը կողմերն երևան ելած քրդական
սպանտութիւնը, ինչպէս են Գօշալը
Ահմէտ փաշային Պէտէրբան փաշայի որդ
եաց սպանտութիւնը, կառավարութեան
ձեռք առած միջոցներուն շնորհիւ, մին
բոլորովին անհետացաւ և միւսը նուաճու
ւում մօտ է. այս իրողութիւնը ևս մեր
յառաջագոյն գրածները կապացուցանեն
թէ վաղադ քրդը ցեղերը կարեւորութիւն
արուածին չափ զօրեղ չեն. եթէ տեղա
կան իշխանութիւնք երբեմն անոնց քաջա
լերութեան տեղի չտան, անոնք ոչինչ չեն
կարող անել:

Արիւ կողմերուն քաջ համարութեան
ունեցողները կրնան վկայել թէ Տէրսի
քիւրդերը Գօշալու և Քէզիլի կողմերու
քրդաց հետ բաղդատելով՝ երբեք կարե
ւորութիւն չունին. Գօշալի կողմը տասն
վաշտ զօրքով սպանտութիւն մը գտնու
ւեցաւ. Քէզիլի կողմերն ալ գարձեալ
այնքան զօրքով սպանտութիւն մը չը
ւաճելու վրայ է. արդեօք ինչ անխա
նայի պատճառներ կան որ վեց ամիս ի
վեր է 50 վաշտ զօրքով Տէրսի կողմե
րը գործ չկրնար տեսնուիլ: Եթէ Ալի Շէ
ֆիդ պէշ առարկէ թէ ըստհաթի պաշ
տօնով այն կողմերը կը գտնուի, և ինչ
պէս պաշտօնական կերպիւ «Անատոլու
ֆըրդայի ըստհաթի բէրի» տիտղոսը կը
կրէ, համարինք թէ այսպէս թող լինի,
եթէ իրեն ընելիք բարեկարգութեանց
դէմ խնդրողները չունին, ինչո՞ւ զօրքերը
չկրնար մտցնել քրդաց զիւղերն, այլ հա
շարաւոր զօրքեր այս առթիւ Խարբերդի
Քրդայ և վիճակաց մէջ հլու և հնազանդ
Թրքաց և Հայոց զիւղերը կը բնակեցնեն,
որք իրենց թշուառ վիճակին մէջ պար
տական կը լինին զօրքերուն ամեն կերպ
ուսելիք և չայլ տղիւ, մինչդեռ Քրդ
այ և վիճակաց այս տարուան հունձքն
տրդիւնաւոր չլինելուն պատճառաւ ժո
ղովուրդը գրեթէ մեծաւ մասամբ յառա
ջիկայ գարնան սերմի և ուտելիքի պա
կասութիւն ունենալով, հիմակուրէն ըս
կըսած են կառավարութեան օգնութեանը
գիմել:

Եթէ Բ. Գուրը հաճի այս Տէրսի
խնդրոյն յապաղման և պատճառները
քննութեան առնուլ, և Արաչկա գտնուող
զօրքեր բանակի Միւշի Տէրսի վաշա
յէն և վիճակական ժողովն հարցունել,
կը յուսամ որ զոհացուցիչ պատասխան
ներ կ'ստանան և միանգամայն խնդիրը
կը պարզուի:

Այս շարժու Խարբերդէն մէկէ մ'ըս
տացած քանի մը տեղեկութիւններս պատ
ւական լրագրոյց հաղորդել կը փութամ:

1. Ալի Շէֆիդ պէշի նախագահու
թեամբ կազմուած բարեկարգութեանց
յանձնաժողովը անդամներէն և Երզնկա
յի երեսիններէն Հաճի Ալի պէշի որդի
Մէհմէտ պէշ Սրապիլիբի և Զեկաճաղի
կողմերը քանի տարիներէ ի վեր է աւար
առութեամբ և գէշութեամբ հոշակաւոր
եղող Հայտարի գատէ Վէլին (քրդայ)
կը լինի, և իր ընկերներով տասն օր

ւան չափ նորա տունը մնալով ամեն կերպ
ուրախութիւնք կընէ, և Յ Ջորի և 130
հաս Օսմանեան իրա նուէր կընդունի.
(Քրդաց մէջ սովորութիւն մը կայ ով որ
իրենց քրդայ կը լինի, շարունակ ընծա
ներով կը պատուեն):

2. Հասարակ զիւղացի Մէհմէտ ան
ւաթի մէկն առեւտուրի առթիւ Զարաւն
ճաղէն երկու հաս Երզնկայի ոտակոնաց
ընկերակցութեամբ Մաղկերտ գնացած
տոները, Մաղկերտի ժամու կէսի չափ
մօտիկ տեղ մը (այս կողմերը չորս հինգ
վաշտ ալ զօրք կայ եղեր), վերադարձաւ
Հայտարի գատէ հոշակաւոր Վէլին իր
քան երեսուն ընկերներով նոցա կը պա
տահի, և գնտակի հարուածով մը Մէհ
մէտը կ'սպաննէ, և նորա ապրանքն ալ
կը կողոպտէ, որոյ մայրն որդւոյն արեւ
նա չապիկը ներկայացնելով յանձնաժո
կովին թէ և դատ կը խնդրէ, բայց ան
լսելի կը լինի: (Զգիտցուի թէ Մէհմէտ
պէշի քրդայութիւնն այս գէպէն յառաջ
է թէ ետք):

3. Խարբերդի Սարը Մէլիկի զիւղէն
Քիւշիք տղային 14 տարեկան աղջիկը
Զարաւնճաղի Ահմէտ պէշի իր 7 տա
րեկան որդւոյն առնելու համար առեւա
նքել կուտայ. երբ աղջկան հօր կողմանէ
Խարբերդի կառավարութեան կը բողբ
ւի, և Ահմէտ պէշը բերով կուզուի ի
Խարբերդ, յանձնաժողովը անդամներէն
Հայտար պէշ Ահմէտ պէշին տունը գլու
նուելուն պատճառաւ նորա շնորհիւ կա
դատի և Խարբերդ ալ չըրկուի: (Հայ
տար պէշը չենք գիտեր ո՞վ է, Պօսեցի
է թէ գաւառացի):

Գաւառացիք այլ ևս բոլորովին իրենց
յոյսերը կ'աւելով այսպիսի յանձնաժողով
ներէ և պաշտօնեայինէր, ընդհանուր և
հիմնական բարեկարգութեանց գործադ
րութեան կ'սպասեն. բայց շարունակ
փորձերով անհաւանք այսպիսի գէպեր
անդի կուտան իրենց հաւատալու թէ բա
րեկարգութիւն ի գործ չափի գրուի եր
բեք, և անկարելի է լինիլ մինչև որ Եւ
րոպական տէրութեանց գործակցութիւնն
ու հսկողութիւնը չլինի:

Տեղւոյս Ռուսաց ընդհանուր հիւպա
տու Պ. Օպէլ Միշիք քանի մ'օր յառաջ
Տվիտի քաղաքս վերադարձաւ:

Յառաջիկայ նոր տարւոյ յունվար 13
Կարսի սահմանադրութե մաքս հաստատ
ւելու որոշումն ու հրամանը Ռուսաց կող
մանէ յայտարարուելուն պատճառաւ,
տեղւոյս վաճառականները մեծաքանակ
եւրոպական ապրանք և ոգիւրը ըմպելիք
կը զրկեն ի Կարս, և մեծ ջանք կընեն որ
պէս զի յունվարէն յառաջ Կարս հասցու
նեն:

Խմբագիր Մասիս աղբօգուտ
լրագրոյ:

Թաղիս Մարքու հիւան երկուսե
վարժարանաց աղքատիկ մանչ և աղ
ջիկ աղայոց սոյն ձմեռնային եղանա
կին և մանաւանդ այսպիսի հրաշալի
օրերու մէջ հանդերձ Հայկթիւրէլու
նպատակաւ ձմեռը լեւան Մեծ. Յա
րութիւն Եֆէնտին մէկ թօփ քաւթօր
նախըմք ըլլալով, նոյնպէս փափաղ
եան Մեծ. Յօհաննէս և Հալաճեան
Բարսեղ Եֆէնտիններն ալ մնացած
ժամբերը և նոյն աղքատիկ աղայոց
կողմի, գուլպայ և պէտքերը հողա
լու համար հանգանակութիւն մ'ընել
աւաճարկելով և ինչպէս որ ներսիակ
եալ ցուցակներ կը տեսնուի, թէ ի
րենք և թէ իրենց աղքատներն ըն
տանիքն ալ առատաձեւութեամբ ման
մանակցելով այսչափ զրջի գումար
մը գոյացաւ:

Ռուսի հողաբարձութիւնն ալ կը
փութայ Զեր աղբօգուտ լրագրոյն
միջոցաւ իր անհուն շնորհակալեքը
յայտնել թէ ինչեալ Մեծ. Եֆէնտի
ներուն և թէ իրենց առատ նուէր
ներով մանակցող աղքատասէր ան
ձանց, որոնք այդ մերկ տղայքը այս
պիսի օրերու մէջ միւրթարեցին, և կը
խնդրէ Զեր մեծապատուութեանն որ
պէս զի ներքալեալ ցուցակն և հետ

զհետէ գրուելիք անձանց անուններն
հրատարակել բարեհաճիք:

Ի գիտնայ հողաբարձութեան
79 յունվ. 1 Ատենոպետ
Պէշիկթաշ Ա-Երթ. Բ. Երթուգու

ՅՈՒՅԱԿ ՆՈՒՐԱՏՈՒԱՅ

Մեծ. Եֆէնտիք	
Յարութիւն ձմեռը լեւան 1 թօփ քաւթօր	200 »
Յովհաննէս Փափաղեան	200 »
Բարսեղ Հալաճեան	200 »
Տիկին Փափաղեան	200 »
Տիկին Յ. ձմեռը լեւան	200 »
Տիկին Հալաճեան	200 »
Ալեքսան Խօրասանեան	200 »
Սարգիս Պատրարմանեան	500 »
Խօրով Պէշիկթաշ	200 »
Կարապետ Քիւրքճիկեան	150 »
Նշան Փափաղեան	100 »
Պետիկ	50 »
Մարայիկ Քիւրեան	100 »
Յովհաննէս Սերոբեան	160 »
Միհրան Կեարարեան	50 »
Արամ Մարգարեան	50 »
Կոստանդին Սպանդարեան	50 »
Արիկ Գալճեան	50 »
Տիգրան Աճեմեան	50 »
Մ. Թալաճեան	50 »
Գ. Բիկեանլեւան	50 »
Խ. Փափաղեան	50 »
Գառնիկ Մկրտչեան	20 »
Մովսէս Քիւրճեան	40 »
Լ. Յ. Փափաղեան	50 »
Աւետիս Երօտամեան	100 »

ՀՈՒ ԴՊՐՈՑ ԱՄԵՐԻԿԱՆ

Իւսկիւտարու Սէլամը թագրաւ
ւական տարիներէ ի վեր աղջկանց
համար հաստատուած այս ծանօթ
գաղտնի դատաւութիւնները նորէն
պիտի սկսին 1879 յունվարի 9 լին,
երեքշաբթի օր:

Գաղտնի լեզուն անգղիարէն է:

Տղայոց բարոք դատախարակու
թեան յարգը ճանցող Հայք կը հը
րաւ իրուն տալ իրենց աղջիկ դա
ւակներն այս դպրոցը, ուր աղջկանց
թէ ուսման և թէ բարոյականին և
առողջութեանը հարկաւոր խնամք կը
աւարուին:

Գաղտնի ուսման ընթացքին, ըս
տակ վճարելու պայմանաւանց, և
գաղտնի վերաբերեալ ուրիշ կարեւոր
բաներու վրայ տեղեկութիւն արուած
է մասնաւոր յայտարարութեամբ.
որմէ օրինակ առնել ուղղակի կըր
նան գիմել Հոմ դպրոցը, և կամ Պայպլ
—Հառը կոչուած Ամերիկեան խանը
կ. Պօլիս Ֆինանսըլար փողոց:

Գաղտնի պայմանութիւն ընել փա
վաքող անձինք կը հրաւիրուին գալ
հոն երբ որ կուղեն, բայ ի կերակու
օրէ:

Ի Լ Ա Ն

Նիդալիէ Նանը Աղդ իտաքէսի
տեղիւմէնէր և հաղթութեան ֆի
րուիթ օրնուհաղթ Եփէնտէ իւնի ի
տիկէն պէշ երեղ պին գըլ քեբէկ
տօգսան տօրթ սէնէր լուսիլէսի քեա
նունի ւանի իպլիտաւընտան իթի
պարէն Եփէնտէ պէշ պին գըլէսէն
միթէն հալուղը գալուրըրմաղ վէ հա
մանը երեղի ք պայմէ երեղ դրուշու
նիդալիէ իտաքէսի իւնի իտաքէսի
թէթլէրմէն Եփէնտէ վերիլէրէ ք վէ
չուվալարը միթէն հալու իտաքէսի
տան կէթիլ իւնիլէրէ ք տիւղ իտաքէսի
իւնիլէ միթ դոյլիտէսի պիլ իւնի Եփ
միշ պէշ փաղայս իտաքէսի Եփէնտէ
տէ գալուղ, իւղու քեանունի տանի
րուսիլին տէթլուրմէն Եփէնտէ իւնի
կիւնիլ թէթլուր պիլ միթ դոյլիտէսի
րարը գալթիլ վերիլէն իւնիլէն, իւ
թիլաւընա իտաքէսի օրնուրըն Եփէն
մէղիլիտէ սաւթ եթիլտէ Տարիճու
րայի ասքէրլէ կէթիլէրի:
1 քեանունի տանի 1879

Պայպլ Սէրապէրի

* Չմոտանը իւնի նաև որ Սերոբ Բա
րայեան Եփէնտէն ալ իւնի տղայոց հա
ղքատներն անձնութեամբ ձեռք է:

ՏԺԽԻՍ. Պ. Նիկողոսյան Տ. Ղևոնդեան,
ԿԱՆ, ԿԱԹԱ. Պետրոս ազա ՀԼԻՄԿԱՆ: